

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Vad du saknas nu Elin Wägner är rubriken på ett av föredragen under årets Elin Wägner-vecka. Det är sjätte gången som Elin firas genom en egen vecka i Växjö och Berg. Elins starka röst mot krig och krigshets behövs i våra oroliga tider. Det känner nog alla som läst och hört talas om hennes engagemang för fred – med och på jorden – från tidig ålder till livets slut.

I år är det 80 år sedan Elin Wägner valdes in i Svenska Akademien och vi fortsätter att fira!

Elin Wägner-dagen i Berg den 11 maj bjuder lektor Piia Posti på ett föredrag om kvinnorna och Svenska Akademien. Årets Väckarklocka kommer också att avslöjas då.

Du som bor i närheten av Stockholm kan redan nu reservera den **6 november 2024** för vårt festprogram i Svenska Akademiens vackra börssal (där de nyvalda Akademie-ledamöterna gör sitt inträde). Mer information framöver på vår hemsida.

Har du betalat medlemsavgiften?

I samband med utskicket av Bergsluft i början av december uppmanades medlemmarna att betala årsavgiften 200 kr (årsmötesbeslut 2023) före den 31 januari. Anledningen är att vi numera har samma bokföringsår som kalenderår.

Tyvärr har många av våra medlemmar ännu inte betalat. Vi hoppas förstås att ni vill fortsätta vara med och stödja verksamheten genom att betala årsavgiften, som är vår enda inkomst. Med det här utskicket får ni därför en påminnelse om betalning. Meddela mig om ni redan har betalat men fått påminnelse!

Vi i styrelsen blir glada om ni hör av er med idéer om hur vi kan lyfta fram Elins liv och verk över hela Sverige! Skriv också gärna till Bergsluft om ni har en bokcirkel eller anordnar föredrag som kan inspirera andra.

Till sist vill jag påminna er om att sällskapets hemsida är värt att studera om ni vill veta mer och Elin Wagners liv och verk och vad andra har skrivit om henne. Prenumera gärna för att få veta när det finns något nytt på "senaste nytt". På Facebook delar vi aktuell information om verksamheten.

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Piia Posti, Linnéuniversitetet

Elin Wägner-dagen och årsmöte

På Elin dagen firar vi att det är 80 år sedan Elin tog plats i Svenska Akademien. "Nobelpriset, Svenska Akademien och kvinnorna" är den spännande rubriken på *Piia Postis* föreläsning. Piia är lektor i litteraturvetenskap och har arbetat på Linnéuniversitetet sedan 2007. Hon är också prefekt för institutionen för film och litteratur.

Plats: Bygdegården i Berg

Tid: 11 maj kl 14.00

Efter föredraget serverar vi som vanligt kaffe och ostkaka.

Alla välkomna!

Årsmöte ca kl 16.00

Medlemmarna kallas till årsmöte som hålls i direkt anslutning till programmet ovan. Dagordning för årsmötet finns på hemsidan.

Sommaren på Lilla Björka

Riksglasskolans elever står för sommarens utställning på Lilla Björka. Uppdraget är att utifrån Elin Wägner-citatet "Det är kvinnan och daggmasken som avgör det hela" skapa något på temat FRED – med och på jorden. Vernissage den 29 juni i samband med Berg-veckan.

Som vanligt har stiftelsen Elin Wagners Lilla Björka engagerat intressanta föreläsare, bland andra Anita Goldman, som fick sällskapets Väckarklocka 1999.

Guide på Lilla Björka?

Semester med innehåll – det är att ta emot Lilla Björkas besökare, berätta om det och utställning och sköta om huset så det är i presentabelt skick. Stiftelsen erbjuder reseersättning upp till max 2.000 kr. Guiden får gärna ta med en medföljande!

V 29, 31 och 33 är fortfarande lediga. Tala med stiftelsens ordförande Birgitta Hansson om du är intresserad. Tel. 073 4420 6366

80-årsjubileum

I år, 2024, är det 80 år sedan Elin Wägner gjorde sitt inträde i Svenska Akademien, den andra kvinnan efter Selma Lagerlöf 30 år tidigare. Det måste firas!

Elin Wägner-veckan i Växjö och Berg har redan varit men snart blir det sommar på Lilla Björka. Vernissage 29 juni med glasutställning och föreläsningar under sommaren.

Dessutom pågår planering för ett evenemang på **Svenska Akademiens Børsal den 6 november**. Vi efterlyser medlemmar i Stockholm som har idéer och/eller vill vara med och arbeta praktiskt. Program och tid meddelas i Bergsluft 103, men boka redan nu in kvällen!

Ett sätt att fira jubileet är att bjuda in Elin Wägner i Marianne Enge Swartz skepnad med monologen "Ensam dam bland 17 herrar" till din förening, organisation eller vänkrets.

Monologen är helt baserad på citat ur Elin Wägners verk och brev och framförs i en kopia av klänningen Elin Wägner bar vid inträdet i Svenska Akademien 1944. Sedan november 2021 har den framförts 20 gånger i olika sammanhang, bokningar för jubileumsåret 2024 är på gång! Kontaktuppgifter i red.rutan.

Pennskaftspris till Anna-Lena Laurén

Elin Wägner-sällskapet gratulerar!

Foto: Oksana Yushiko

Anna-Lena Laurén är 2023 års pristagare till priset som har sitt namn efter Elin Wägners *Pennskaftet* och har delats ut sedan 1989 av föreningen Pennskaftet. Priset går till en eller flera kvinnliga journalister som under de senaste åren gjort ett föredömligt journalistiskt arbete. Det består av 10 000 kronor, blommor och ett ettårigt gratis medlemskap i föreningen. Motiveringen för Anna-Lena som pristagare lyder:

"Anna-Lena Laurén är DN:s och Hufvudstadsbladets riks-kända utrikeskorrespondent som efter 16 år fått lämna Ryssland men bestämt att fortsätta sin rapportering från Ukraina. Hon har blivit en av de få rösterna inifrån Ryssland, varifrån hon rapporterat om såväl de stora politiska händelserna till de små vardagsbetraktelserna. Hon har blivit läsarnas ögon och öron i ett land som släckts ned mer och mer och där få fria journalister förmått leva och verka. Hennes texter och hennes mod att stanna kvar är uppskattat av många och i boken "Sammetsdiktaturen" från 2021, förklarar hon för västerländska läsare hur en halvdiktatur fungerar. Anna-Lena Laurén lämnar få oberörda och fortsätter outtröttligt att ge oss nyheter från en annars svåråtkomlig värld."

Abortförbud som politiskt vapen

Några reflektioner efter läsning av "Slaget om aborträtten"

Många tankar far genom mitt huvud när jag läser Sanna Torén Björnings bok "Slaget om aborträtten". Den handlar mycket om USA och de inskränkningar som föreslås och görs i aborträtten där och även har gjorts i Polen, dit svenska kvinnor for för abort när jag var ung. Nu är det kanske tvärtom! Boken rapporterar mest från förhållanden i USA men gör också utvecklingar till Europa och Sverige och beskriver hur abortförbud används i länder med auktoritära regimer som en spjutspets för att destabilisera demokratin.

Sveriges första kvinnliga läkare Karolina Widerström (1856-1949) inriktade sig på kvinnomedicin och skrev och föreläste med fokus på sexualupplysning och kvinnors rättigheter. På ett liknande sätt bedrev Ada Nilsson "hälsoundervisning", en omskrivning för undervisning om befruktning och graviditet samt de möjligheter som fanns att undvika detta. Elise Ottesen Jensen (1886-1973) fick genom sitt arbete som journalist inblick i att oönskade graviditeter var ett problem för många arbetarkvinnor. Sexualupplysning och information om preventivmedel var förbjudet men hon gav sig ut på landsomfattande föreläsningsturnéer och provade ut pessar på kvinnor bakom draperi i föreläsningssalar eller i uthus.

Det värsta som kunde hända när jag var ung var att bli med barn. Att som flicka/ung kvinna gå till Adamsons och köpa kondomer var inte att tänka på, det var svårt nog för många män. Pinsamt var det sedan att prova in pessar. Abort fanns inte möjlighet att få. 1974 ansågs kvinnor i Sverige tillräckligt "mogna" för att själva avgöra om de ville avbryta en graviditet. Det kan vara bra att påminna om att rätten till abort inte är någon naturlag.

Marianne Enge Swartz

Sanna Torén Björling: Slaget om aborträtten.
Romanus&Selling

Feminism och pacifism

Elin Wägners två självbiografiska romaner *Genomskådad* (1937) och *Hemlighetsfull* (1938) tillhör inte hennes mest kända men är tillsammans med *Dialogen fortsätter* (1932) viktiga för den som vill förstå författarens idéutveckling under 1930-talet, särskilt av hennes feminism och pacifism.

Den självbiografiska romanserien följer författarens alter ego från skolåldern fram till 1920-talet och skulle få en tredje och avslutande del. I istället skrev Wägner debattboken *Väckarklocka* (1941). Kanske har de två romanerna lite orättvist hamnat i skuggan av denna men det finns många anknytningspunkter. Romanerna innehåller bland annat ett lite ironiskt självporträtt av den unga Elin Wägner i form av journalisten och kvinnoaktivistinnan Ethel Westerdyk. De skildrar även ett par möten med Ellen Key som präglas av både kritisk distans och beundran. Romanerna ger också interiörer ur ett trist äktenskap med en konservativ och patriarkal man liksom skildringar av huvudpersonens resor i ett krigsskadat Europa och deltagande i den internationella kvinno- och fredsrörelsen.

Allt detta tas upp i en nyskriven artikel av Peter Forsgren, "ger du mig lov att skriva en roman om dig?" Elin Wägners *Genomskådad – Hemlighetsfull* och den kvinnliga bildningsromanen", publicerad i den litteraturvetenskapliga tidskriften *Samlaren* 2023, s. 175-206. Tidskriften finns även tillgänglig på elinwagner.se eller <https://svelitt.se/samlaren/2023>

Emy Ek – pionjär som lärare och litteraturföreläsare.

Emy Ek (1888-1967) fick liksom Elin Wägner inte läsa på universitet för sin pappa. Men Emy tog studenten som privatist utan att föräldrarna visste om det. Hon blev en uppskattad lärare och föreläsare men hennes sista år förmörkades av sjukdom.

Emy Eks föräldrar var butiksinnehavare i Skåne och pappan ville att Emy skulle överta butiken. I stället tog hon studenten som privatist (utan att föräldrarna visste om det) och därefter lärarexamen i Landskrona. Men 1909, storstrejkens år, var det svårt att få anställning i Skåne. Därför sökte hon tjänst som lärarinna och biträdande föreståndarinna i den Grevesmühlska samskolan på Östermalm i Stockholm.

Skolan startade 1814 på initiativ av en släkting till mig och hans hustru. Skolan hade en radikal målsättning: samskola och gratis för obemedlade. I en tidningsintervju i samband med skolans 125-årsjubileum 1939 uttalar sig Emy Ek, i en tid av gossläroverk och flickskolor, om samskoleidén

"Några könssynpunkter på anlag, begåvning osv har vi aldrig lagt vid den här skolan, vi arbetade alltid uteslutande med *individer*. Min största glädje har varit, att då och då få bevittna genombrottsprocessen, när en ung individ bryter sig ut ur sina hämningar och kommer till insikt om sin begåvningsart och finner sina uttrycksmedel."

Som nyexaminerad arbetade Emy både med undervisning och administration. Samtidigt studerade hon litteraturvetenskap vid Stockholms högskola och tog en licentiatexamen. Hon var också en flitig och uppskattad föreläsare och skribent om litteratur i bland andra Tidevarvet, där hennes "klara, oväldiga och skarpa litterära analyser" berömdes.

1940 lades skolan ned och Emy Ek blev lärare i en kommunal realskola. Hon fortsatte sin föreläsningssamhet, ofta på Jarlateaterns scen. Där drog hon en stor publik! Folk stod i kö långt ut på Karlavägen för att få en plats, då Emy Ek introducerade de nya franska existentialisterna och deras verk för en intresserad svensk publik.

Sina sista 17 år var Emy Ek fängslad vid sängen – som hon i brev kallade "madrassgraven" eller "livstids-cellen" – plågad av reumatism och blindhet. Många av hennes elever fick genom henne ett brinnande intresse för läsning. Sin uppskattning visade de genom att skapa en fond som bidrog till hennes pension.

Emy Ek blev hyllad för sin gärning i press och fick tre medaljer. Men glömdes bort – kanske för att undervisning och föreläsningar inte lämnar några dokumentära spår för framtiden. /Anders Grevesmühl

Läs gärna mer om Emy Ek i Svenskt Kvinnobiografiskt Lexikon www.skbl.se/sv/artikel/EmyEk.

Elin Wägner-veckan 2024

För sjätte året i rad har 18 organisationer under samma paraply genomfört en kulturvecka för fred, miljö och jämställdhet i Elin Wägners anda. I år har vi också, genom generöst stöd från Sparbanksstiftelsen Kronan, kunnat bjuda in 400 barn och ungdomar till teater och föredrag. Hela programmet finns på www.lillabjorka.se, här kommer ett urval programpunkter.

Första helgen hände mycket i Berg och inleddes med ett fredstal av Thage G Peterson i Bergs kyrka. Jag tror att talet grep tag i alla som lyssnade genom sin sorgliga aktualitet. Dessutom för att den nu 90-årige talaren var en av dem som för 75 år sedan deltog i Elin Wägners begravning och bar fram kransen till Anders Österling när denne höll sitt tal från Svenska Akademien till Elin.

Thage G. Peterson och Birgitta Hansson

Lilla Björka hade öppet hus och förutom kaffe och bulle bjöd Olof Thedin på en rundtur i huset och omgivning och berättade om Lilla Björkas arkitektur. Det är 100 år sedan Carl Bergsten ritade Lilla Björka och huset började byggas. Vi fick också lyssna på en dramatiserad läsning av brevkorrespondens mellan Elin Wägner och Tora Vega Holmström "Ett vildt blomsterstycke". På måndagen var det barnteater på Bergslunds förskola.

"Det vackra och det hållbara måste gå hand i hand" var rubriken på arkitekt Rahel Belatchews föredrag i Domkyrkocentrum där hon menade att den största frågan vår samtid har att förhålla sig till handlar om hållbarhet, att återanvända material när det är möjligt och inte enbart riva och bygga nytt.

Det fria ordets hus bjöd på föredrag av Marianne Enge Swartz om hur pressen såg på invalet av Elin Wägner i Svenska Akademien, den andra kvinnan sedan Selma Lagerlöf 1909. Berit Linden berättade om hur statyer av namngivna påklädda kvinnor i staden historiskt speglar synen på kvinnan i offentligheten. Författaren Amanda Svensson berättade senare i veckan om sin senaste bok "Själens telegraf" om kärlek och ägande, pengar och musik, lojalitet och svek.

Fredstemat återkom i ett samtal mellan Malin Nilsson, Birger Schlaug och Manuela Nilsson på Smålands museum. Akademiemedamoten Jila Mossaeds tal "Vad du saknas nu Elin Wägner" var smärtsamt aktuellt. Jila läste några av sina egna dikter. Som avslutning en intressant frågestund.

Akademiemedamoten Jila Mossaed

Anna-Lena Hemströms föreställning "Fogelstad – fem kvinnor fem viljor, en tanke" på Regionteatern trollband en fullsatt salong med elever i årskurs 9 från Elin Wägnerskolan. Riksteatern bjöd på "Handbok för husmödrar" och "Kärlekens historia" med Rickard Söderberg spelades på Konserthuset i Växjö. Författaren och sångerskan Tove Folkesson med världsmusikbandet tumult ledde oss genom livets irrgångar, öden och äventyr.

Veckan, som var mycket välbesökt med 25 olika arrangemang, avslutades med en konsert "Kvinnor banar väg" med och av 54 elever från musiklinjen på Sankt Sigfrids folkhögskola under ledning av Sara Wåhlin.

Birgitta Hansson

ordf. stiftelsen Elin Wägners Lilla Björka

Till sist ett citat:

Europa i lågor... Uppgörelsens stund inne. Och vi sitter alla hopkurade och väntar med händerna i kors. (Elin Wägners arbetsbok 27.8.39)

Red. välkomnar bidrag till nästa Bergsluft före 1 /8.

EW-sällskapet: Bg 645-0126, Swish 1234425021

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 7277 440, amwillebrand@hotmail.com